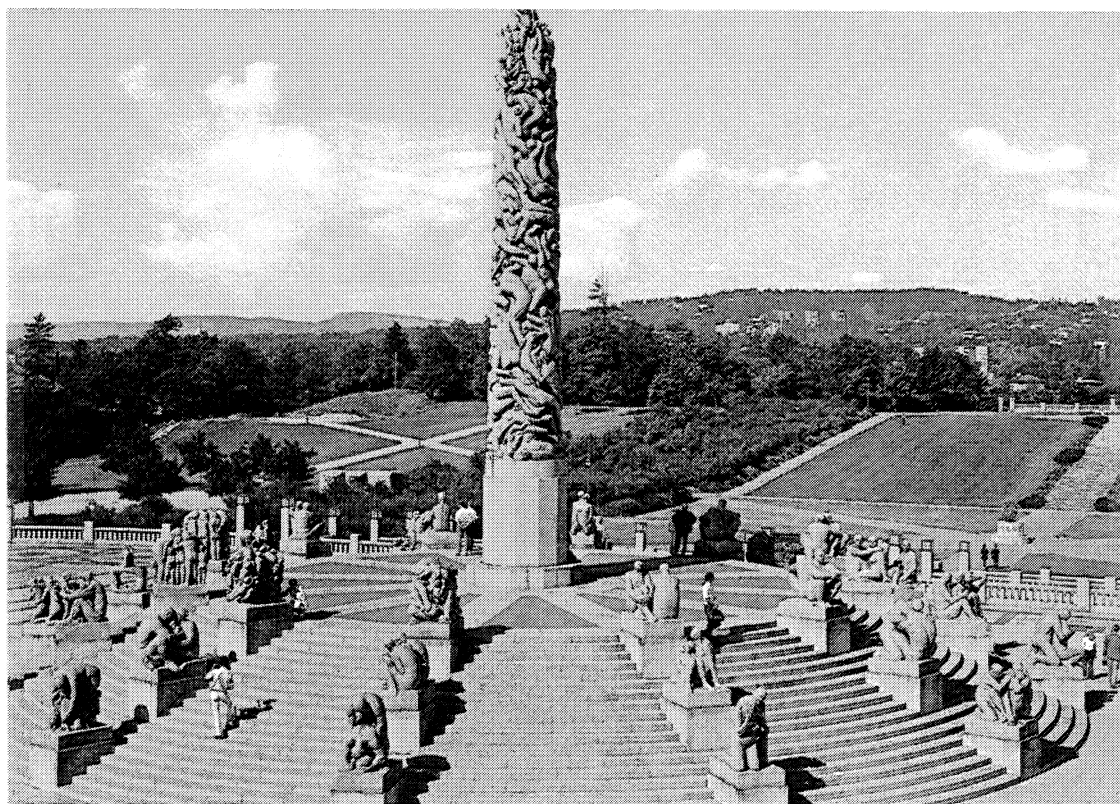

Kriminalstatistikk som målestokk for kriminalitetsutviklingen

Av Leif Petter Olausen

Stensilserien nr. 85
Institutt for kriminologi
Universitetet i Oslo
1996

Kriminalstatistikk som målestokk for kriminalitetsutviklingen

Av Leif Petter Olausen

Stensilserien nr. 85
Institutt for kriminologi
Universitetet i Oslo
1996

ISBN 82-7100-115-9

Forside: Gustav Vigeland. Monolitten i Frognerparken.

Innholdsfortegnelse

	Side
1. Innledning	3
2. Krav til en god målestokk	3
3. Noen aktuelle tallserier	4
4. Tallserier for anmeldt kriminalitet	6
4.1 Oppdagelse av lovbrudd	7
4.2 Anmeldelse av lovbrudd	8
4.3 Registrering av anmeldelser	13
4.4 Statistisk opptelling	15
5. Ferdig etterforskede forbrytelser	15
5.1 Nytt statistikkgrunnlag og nye registreringsregler	17
5.2 Lov- og subsumpsjonsendringer	18
6. Siktete og siktelse for forbrytelser	20
7. Straffereaksjoner	22
8. Problemer på lavere geografisk nivå	26
9. Kriminalitet og mørketall	26
10. En kortfattet konklusjon	34
Referanser	36

1. Innledning

Om vi vil vite hvordan kriminalitetsutviklingen har vært, er kriminalstatistikken ofte den eneste kunnskapskilden vi har. Den forteller blant annet hvor mange forbrytelser og forseelser som blir anmeldt til politiet år om annet, hvor mye som blir oppklart, hvor mange som blir siktet og endelig hvor mange som blir ilagt ulike former for straff. - Når slike opplysninger stilles sammen for flere år, får vi en tallrekke som beskriver utviklingen over et bestemt tidsrom. En slik tallrekke kalles en tidsserie. Hver gang man lager eller leser slike diagram, bør man stille følgende spørsmål:

Gir tallopplysningene et korrekt bilde av utviklingen?

Om man anvender kriminalstatistikk, har man en *faglig plikt* til å ta opp slike spørsmål, og det er ingen tvil om at det er all grunn til å ta denne plikten alvorlig.

2. Krav til en god målestokk

Innledningsvis vil jeg angi noen generelle krav til en god målestokk for kriminalitetsutviklingen. En målestokk er god dersom vi kan være rimelig sikre på at den gir pålitelige opplysninger om det som skal måles, i dette tilfellet kriminalitetsutviklingen. Det sentrale ordet bør deles opp for tydelighetens skyld: KRIMINALITETS - UTVIKLINGEN:

Det som skal måles er:

1. KRIMINALITETEN (all kriminalitet - og bare det)
2. UTVIKLINGEN (over tid)

Her vil jeg forutsette at kriminalitet, eller kriminelle handlinger, er fenomener som det er prinsipielt mulig å telle. I pkt. 9 nedenfor blir denne forutsetningen drøftet litt nærmere.

Tre krav til en god målestokk:

1. Målestokken bør ha stor grad av *følsomhet* i forhold til alle fenomener som kan betegnes som kriminalitet.
2. Samtidig bør målestokken være *sektiv* både i forhold til andre fenomener enn kriminalitet, og med hensyn til å kunne skille mellom ulike typer av kriminalitet.
3. Målestokken må være *stabil* (uendret) over tid, for å kunne gi et rimelig korrekt utviklingsbilde. (Det er målestokkens følsomhet og selektivitet som må være uendret.)
Hvis dette ikke er tilfredsstillt blir det som å måle lengden av en husvegg med et korrekt metermål et år og med et litt kortere "metermål" neste år, og så hevde at huset har vokst.

Hvis de to første kravene er oppfylt, vil målestokken ha god definisjonsmessig *validitet*. Den måler kriminalitet, det den gir seg ut for å måle. Det tredje kravet er et krav om god *reliabilitet* (pålitelighet) i betydningen instrumentstabilitet, som er nødvendig for å kunne måle utvikling over tid.

Dette er helt vanlige krav til alle typer måleinstrument og gjelder også testinstrumenter for eksempel for grad av alkoholpåvirkning. De må være følsomme for nevnte påvirkning, og de må være selektive: gi utslag på alkoholpåvirkning og ikke på blåbærsaft, og de må være stabile: gi samme utslag for lik grad av påvirkning, også fra person til person og fra en situasjon til en annen.

3. Noen aktuelle tallserier

I det følgende skal jeg drøfte kriminalstatistikken i lys av disse kriteriene for hva en god målestokk er. Problemene med å benytte kriminalstatistikken som målestokk for kriminalitetsutviklingen er knyttet til statistikkens manglende stabilitet med hensyn til følsomhet og

selektivitet. Disse problemene er ikke nødvendigvis like store for alle typer av kriminalitet, og de er heller ikke like for forskjellige tallserier i kriminalstatistikken. Kriminalstatistikkenes tallserier over tid er:

- 1 Anmeldelser av forbrytelser og forseelser
- 2 Ferdig etterforskede forbrytelser
- 3 Siktete for forbrytelser
- 4 Siktelser for forbrytelser
- 5 Reaksjoner ilagt for forbrytelser og forseelser
- 6 Fanger
- 7 Nyinnsettelse i fengslene
- 8 Løslatelse fra fengslene

Det som skiller tallseriene fra hverandre er det man har telt opp, det som kalles *tellenheten*. Dessuten er noen tallserier ganske korte, mens andre er lange. Nr 5 og 6 er de lengste seriene vi har. De går tilbake til omkring 1860. Nr 2 og 3 finnes fra 1957.

Nå sier det seg selv at alle disse tallseriene ikke kan være like velegnet som målestokk for kriminalitetsutviklingen. Og det skyldes ulik grad av og variasjoner i selektivitet og sviktende stabilitet. Mange av tallseriene vil være påvirket av en lang rekke *andre forhold* enn mengden av kriminalitet som blir begått. Et gjennomgående trekk er at svikt i en tallserie med lavt nummer på listen ovenfor nesten automatisk forplanter seg til seriene lenger ned. Samtlige tallserier, med unntak for 1 og 2 ovenfor, er f.eks. påvirket av andel og type av saker som blir *oppklart*. Tallserie nr. 5 er dessuten påvirket av at påtalemyndigheten og domstolene ofte ilegger *én reaksjon for mange straffbare forhold*. Tallseriene 6, 7 og 8 er i tillegg til det som allerede er nevnt, blant annet preget av fengselskapasitet, av hvor stor andel av kapasiteten som brukes til varetekstfanger, og av muligheter for soning utenfor fengslene. Nr 6, antall fanger, påvirkes dessuten av endringer i fengselsstraffens gjennomsnittlige lengde, på grunn av muligheter for *kumulasjon* av fanger over tid.

Over et tidsrom kan naturligvis alle slike forhold variere, f.eks. som følge av endringer i lovbestemmelser, prioriteringer innen deler av strafferettssystemet og av bevilgninger. Og

slike forhold kan skape tallmessige opp- eller nedganger som ikke har noe med tilsvarende endringer i kriminaliteten å gjøre. Derfor er det generelt ikke tilrådelig å anvende tallrekkene 3 - 9 som målestokk for kriminalitetsutviklingen. Det finnes muligheter for unntak for dette, dersom oppklaringen av lovbruddstypen er konstant og høy og det har vært svært få endringer i straffrettssystemets håndtering av lovbruddene. Et eksempel kan være drap - men også for dette lovbruddet er reaksjonsstatistikken en ustø målestokk. Kort sagt: Man bør holde seg til tallseriene øverst på listen ovenfor, med mindre det ikke er mulig pga. tidsperiodens lengde. Jo høyere på listen man velger, desto bedre vil det være. At heller ikke disse tallseriene er problemfrie, blir underbygget i det følgende.

4. Tallserier for anmeldt kriminalitet

Dette er de kriminalitetstallene som ligger 'nærmest' kriminaliteten. Samtidig er dette en ny og derfor kort tallserie. De første landsomfattende tallene for anmeldt kriminalitet ble publisert av Statistisk sentralbyrå i 1990.

At tallserien heter *anmeldt* kriminalitet eller anmeldte lovbrudd, for å bruke publikasjonens begrep, er et tydelig signal om forbehold: Man får ikke kjennskap til mer enn de lovbruddene som er anmeldt. I 1995 var det 400 467 tilsammen, 285 736 forbrytelser og 114 731 forseelser. Utviklingen siden 1990 framgår av *tabell 1*.

Tabell 1: Antall anmeldte forbrytelser og forseelser 1990-1995

	<u>Forbrytelser</u>	<u>Forseelser</u>	<u>Totalt</u>
1990	254 762	109 907	364 669
1991	252 311	99 066	351 377
1992	254 035	103 433	357 468
1993	243 826	101 636	345 462
1994	249 352	102 187	351 539
1995	285 736	114 731	400 467

Kilde: Kriminalstatistikken de respektive år 1990-1993. Foreløpige tall for 1994 og 1995 meddelt meg i april 1996.

Siden dette er tall over *anmeldte* lovbrudd, vil de rimeligvis både være påvirket av: forekomsten av lovbrudd, av oppdagelse av lovbrudd, av anmeldelse av lovbrudd, av registrering av anmeldelsene og av den statistiske opptellingen av anmeldelsene. Tallseriene er nødvendigvis påvirket av alt dette, og hvis det over tid skjer store endringer i *andre forhold* enn forekomsten av lovbrudd, vil dette kunne sette større eller mindre preg på tallserien. I det følgende anføres en del slike viktige forhold som kan påvirke tallene.

4.1 Oppdagelse av lovbrudd

Som regel er kriminalitet handlinger som gjeningspersonen forsøker å holde skjult, i alle fall når gjerningen pågår. En som blir offer for kriminalitet, vil derimot som regel oppdage hva som har skjedd (tyveri, skadeverk, vold). Men ikke alltid. Barn kan ofte ta småpenger fra foreldrene uten at de oppdager det. De færreste har så nøyaktig oversikt over innholdet i pengepungen at de oppdager om noe forsvinner nå og da. Kiosker, forretninger, lagre, bedrifter, entreprenører etc. etc. oppdager åpenbart bare en del av alle tyveriene, enten det er kunder eller ansatte som stjeler. Forsikringselskap rammes nok av langt flere forsikringsbedrageri enn de konkret vet om, og tyveri av telleskritt i telesystemene rammer nok temmelig mange som uvitende betaler andres telefonbruk.

Å oppdage kriminalitet på områder der det ikke er et konkret og personifisert offer, er som regel enda vanskeligere. Jeg tenker på lovbrudd der vi alle på ulikt vis er offer: skatte- og avgiftsunndragelser, en rekke ulike former for forurensninger, ulovlige valutatransaksjoner, faunakriminalitet og ulovlig prissamarbeid. Ofte er det tilfeldigheter eller kontrollinnsats fra spesialiserte samfunnsinstitusjoner (ligningsetat, pristilsyn, forurensningstilsyn etc.) som av og til avdekker denne typen lovbrudd.

Å bruke kriminalstatistikken som mål på kriminalitetsutvikling for handlinger som er vanskelige å oppdage, eller som bare oppdages ved særlig kontrollinnsats, vil som regel være ganske risikabelt. Det som framtrer som kriminalitetens utvikling, kan i slike tilfeller like mye være en avspeiling av kontrollutviklingen på feltet. Dette har gyldighet for så godt som hele kriminalitetsområdet som kalles "moderne" kriminalitet eller hvitsnippkriminalitet. Men ikke

bare her. Antallet *promillekjøringer* er naturligvis sterkt påvirket av politiets kontrollinnsats, tallet på ulike *narkotikalovbrudd* og brudd på *tolloven* av politiets- og tolletatens kontrollintensitet og -ressurser. Det kan neppe være tvil om at kriminalstatistikkens tall, for eksempel for promillekjøring og narkotikalovbrudd, ville vært helt annerledes om politi- og tolletat kun anvendte utstyr som var tilgjengelig for eksempel i 1970, og heller ikke brukte flere timeverk pr. år til slike kontroller enn de gjorde da.

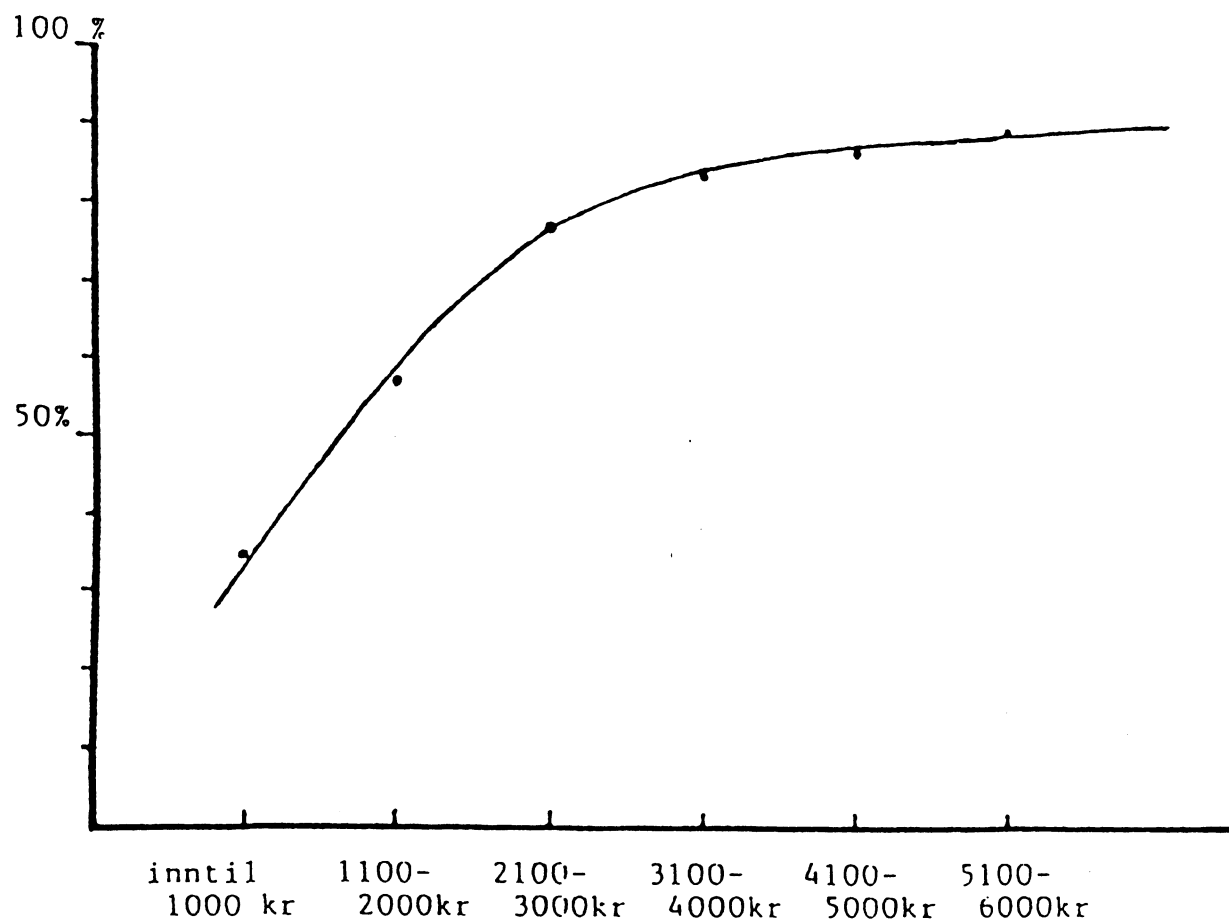
4.2 Anmeldelse av lovbrudd

Selv om kriminalitet blir oppdaget, blir den ikke nødvendigvis anmeldt. Det gjelder uansett hvem det er som oppdager handlingen. Politifolk praktiserer "konduite", og kan nok av og til gå lenger enn det med å se gjennom fingrene med ting de har oppdaget. Mellom familiemedlemmer, venner, kolleger og naboer kan mange ha kjennskap til ganske mange handlinger som er belagt med straff. Likevel er det ingen som anmelder. De nære sosiale relasjonene "forbyr" ofte anmeldelse. Den oppfattes som "svik". Gode venner eller naboer anmelder som regel ikke hverandre fordi ulempen ved å anmelde, å bli stemplet og utstøtt som sviker, som regel overstiger den fordel man måtte ha av anmeldelsen.

Som privatpersoner kan vi ha mange og ulike incentiver til å anmelde, og til å la det være, avhengig av hvilke handlinger vi har oppdaget eller selv vært utsatt for. Dette er kjent fra undersøkelser som også forteller en del om grunnene til at lovbrudd ikke alltid blir anmeldt. Et viktig moment når folk bestemmer seg for å anmelde eller la det være, er *hvor alvorlig* de synes handlingen er. Tilbøyeligheten til å anmelde stiger med tiltakende alvorlighet. Dette kan illustreres ganske tydelig når det gjelder *tyverier*, jfr. diagram 1 på neste side.

Diagrammet viser at prosentandelen av tyverier som bli anmeldt, er ganske liten når verdien av det stjålne er liten, og at anmeldelsesprosenten stiger raskt ettersom verdien øker mot ca. 3 000 kr. Da er anmeldelsesprosenten omkring 80%. Deretter stiger anmeldelsesprosenten svakere for å ende på drøyt 90%. Dette betyr at det først og fremst er tyverier av mindre verdi som ikke blir anmeldt. Handlingsmørketallet, antall uanmeldte handlinger, for tyveriene

Diagram 1: Anmeldelsesprosent for tyverier etter verdien av det som ble stjålet.

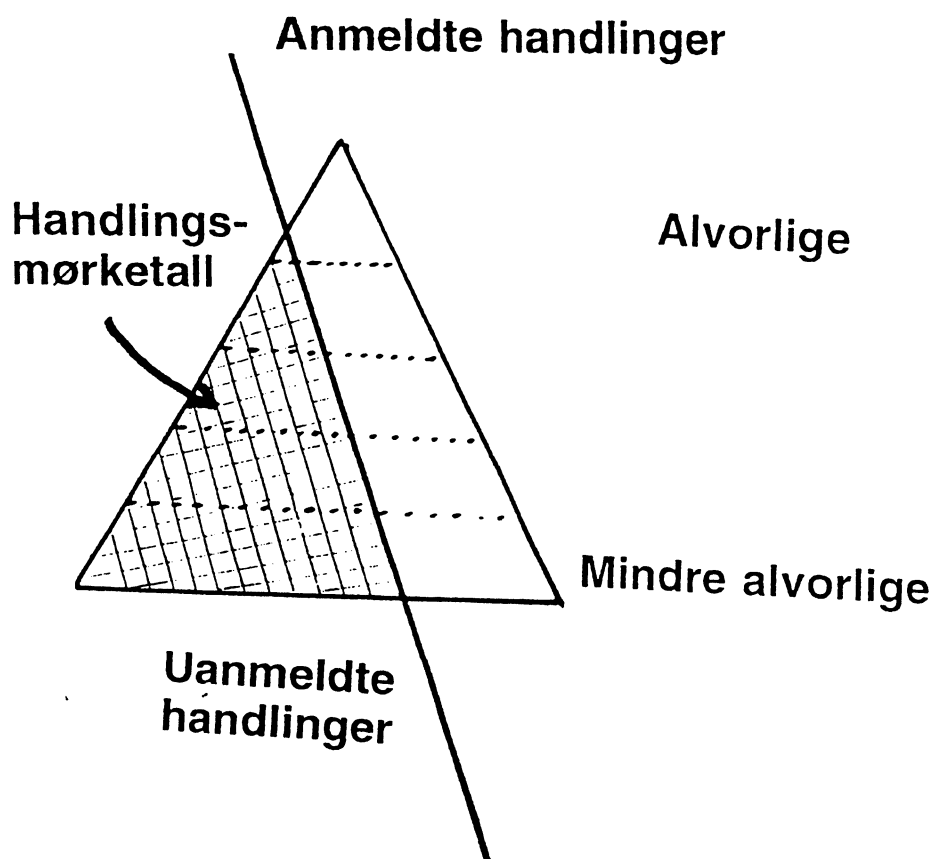

utgjorde ca. 40% i den undersøkelsen¹ som disse data er hentet fra. Dette er en høy andel. Men mørketallsproblemet kan også sees fra verdisiden. Man kan spørre om hvor stor andel av de stjalne verdiene som forblir uregistrert i kriminalstatistikken og er ukjent for politiet. Denne andelen som kan kalles *verdimørketallet*, var ikke mer enn 12%, altså vesentlig mindre enn handlingsmørketallet. Gjennomsnittsverdien for de tyveriene som ikke ble anmeldt, var 1012 kr, identisk med egenandelen ved forsikringsoppgjør på det tidspunktet undersøkelsen ble gjort. Gjennomsnittet for anmeldte tyverier var 7 647 kr.

¹ Olaussen (1987).

Likeledes vet vi fra samme undersøkelse at mange (ca. 65%) av ofrene for skadeverk lot være å anmelde. Av de som ikke anmeldte skadeverk, oppga 33% at saken ikke var alvorlig nok, og 21% av ofrene for trusler og vold som ikke anmeldte oppga samme grunn. I tillegg kommer store andeler som lot være å anmelde fordi de ordnet opp selv. Både for skadeverk, vold og tyverier utgjorde disse 15%. - Samtidig vet vi at det er relativt få av dem som anmelder, som oppgir lyst til at gjerningspersonen skal bli straffet som grunn for sin anmeldelse: 18% for tyverier, 25% for skadeverk og 35% for trusler og vold. De som angir dette som den *viktigste* grunnen, er vesentlig færre. Kontrollmyndigheter som tolletat, ligningsetat, arbeidstilsyn, Statens forurensningstilsyn m. fl., anmelder heller ikke alt. Bare det "verste" blir meldt, der egne sanksjonsmidler ikke strekker til, hvis kontrollmyndigheten tror at politiet vil gjøre noe med saken, eller de som arbeider der, føler at anmeldelse blir forventet i det politiske miljø.

Figur 1: Forholdet mellom anmeldt og uanmeldt kriminalitet.

At andelen som blir anmeldt, ofte vil være avhengig av hvor alvorlig lovbruddet er, kan illustreres ved en trekantfigur som vi tenker oss omfatter alle lovbrudd, med de mest alvorlig øverst og de minst alvorlige på bunnen, jfr. figur 1. Figuren illustrerer at den relative andel som blir anmeldt, øker for hvert "lag" oppover i figuren. Samtidig illustrerer den at den anmeldte kriminaliteten ikke er representativ for all kriminalitet som blir begått.

Dersom de forhold som påvirker ofrenes eller kontrollørens incentiver til å anmelde (eller la det være) endres, svikter målestokkens stabilitet fordi den ikke er selektiv mht. endringer i anmeldelsestilbøyelighet. Noen muligheter for påvirkning av tilbøyelighet til å anmelde, er av ganske *konkret og spesifikk* karakter, andre er mer diffuse. Her følger noen eksempler:

- a) Tallet på anmeldte *tyverier, innbrudd og skadeverk* kan påvirkes av om vi er godt forsikret eller ikke, av egenandelens størrelse og av om forsikrings-selskapet krever at et forhold skal være anmeldt før forsikringssummen blir utbetalt.
- b) Antallet anmeldte *ran* kan påvirkes av om sosialkontoret forlanger at den som søker økonomisk nødhjelp hos dem fordi noen har stjålet lommeboka med alle pengene i, først må anmelde forholdet før vedkommende får nødhjelp.
- c) Antall anmeldte *voldssaker* kan påvirkes av innføring av ordninger med økonomisk erstatning til ofre (innført i 1976 og endret 1981), og av hvilke vilkår som er knyttet til denne.
- d) *Lovendringer* kan innvirke: Legene fikk plikt til å underrette politiet ikke bare om drap, men om *tilfelle av ikke naturlig død*, da endringen av legeloven ble vedtatt i 1980. To år senere ga Sosialdepartementet en nærmere presisering av hva som i denne sammenheng menes med ikke naturlig dødsfall. Det vil i praksis si død med ukjent årsak.
- e) Direkte *kampanjer fra politiet* med oppfordring til publikum om å anmelde mer, og om å "tipse" politiet om forhold de har kjennskap til, kan tenkes å påvirke anmeldelse av en rekke ulike forhold.

Også mer "diffuse" eller generelle endringer som man umiddelbart ikke assosierer med kriminalitet og anmeldelse, kan spille en rolle. Alle forhold som virker bestemmende med hensyn til hvor *alvorlig* vi oppfatter en handling, kan påvirke tilbøyeligheten til å anmelde. Noen eksempler fra voldsområdet kan nevnes som illustrasjon. Hvilken rolle spiller:

- * overgangen til et lettere liv, for eksempel for at voldshandlinger blir anmeldt?
- * mindre skamfølelse knyttet til ekteskapsoppløsning for at vold og andre overgrep innen familien blir anmeldt?
- * tennenes økte sosiale betydning for økning i tallet på legemsbeskadigelser, i form av løse eller utslåtte tenner?

Nå tør vi nesten ikke smile med leppene fra hverandre med mindre vi har en perlehvit rad, med alle tennene i stram giv akt, tett inntil hverandre. Det blir en "katastrofe" (også økonomisk) om noen får ei tann slått løs, slik at den blir skjev og mørkere enn de andre. Før smilte nok folk lettere med den tannstillingen de hadde.

Vi anmelder bare det vi finner rimelig å definere som kriminalitet, som handlinger relevant for straffesystemet, og som så alvorlig at den som begikk handlingen bør straffes. Og synet på hva som er straffverdige handlinger, kan rimeligvis forandres. En handlingstype som det hittil er få anmeldelser av, er *påtvungen passiv røyking*. Det kan komme til å bli ganske mange slike anmeldelser om noen år, og da blir de kanskje registrert som vold?²

Likeså vil vår oppfatning av *politiets evne eller ressurser* til å prioritere den type handling som vi kjenner til, telle med. Om vi tror at muligheten for at vår type sak vil bli prioritert høyt og kanskje bli oppklart, har vi trolig lettere for å anmelde enn om vi antar det motsatte. I undersøkelsen fra 1986 var det ganske mange som anmeldte fordi de hadde lyst til å få tilbake det som var stjålet (46%) eller å få skadevolderen til å reparere eller erstatte det som var ødelagt (29%). Forhold som kan få anmeldte forhold til å *synke* kan skyldes erfaring eller tro på at anmeldelser vil ta mye tid, eller antakelse om at politiet ikke kan eller vil gjøre noe.

² Høsten 1993 ble en lege i en av våre større byer anmeldt fordi han hadde røkt på sitt kontor før en person kom til konsultasjon. Politiet registrerte saken som legemskrenkelse før den ble henlagt.

Dersom tilbøyeligheten til å anmelde blir forandret, vil altså kriminalstatistikkens tall komme til å variere på grunn av variasjoner i (handlings-) *mørketallet*, jfr. anmeldelses-trekanten foran.

4.4 Registrering av anmeldelser

Ingen anmeldelser kommer med i kriminalstatistikken uten å ha blitt registrert hos politiet eller lensmannen. Nå skal alle anmeldelsene registreres i STRASAK, en EDB-basert journal, som finnes på alle politikammer og lensmannskontor.

Registrering av anmeldelser medfører at noen må ta stilling til hva slags kriminalitet som foreligger i hvert enkelt tilfelle. I juridisk terminologi kalles dette å subsummere handlingen under en straffelovsbestemmelse. Selv om både politifolk og jurister i politiet er godt skolert i dette, omhandler registreringen mer enn juridisk subsumpsjon. Noe av det vanskeligste ved å lage god kriminalstatistikk er å lage klare og gode definisjoner av hva *ett* lovbrudd er, i motsetning til flere. For eksempel:

Hvis en handling rammes av *flere straffebed*, hvordan skal man da registrere handlingen?

Hvis *flere offer* er rammet av samme handling, hva er da korrekt registrering?

Hvis en person blir tatt for å ha begått en serie av *like handlinger i løpet av et begrenset tidsrom*, skal man da registrere hver enkelt handling, eller er det nok å registrere en av dem? (Neoen eksempler: Røkt hasjish 5 ganger i løpet av en måned? Tatt fem kostbare varer på ulikt sted, men på samme "runde" i et varehus? Underslag av omkring 1000 kr tilsammen 70 ganger i løpet av et år, skal det medføre 70 registreringer eller 1? Drevet telefonterror eller framsatt ærekrenkende beskyldninger flere ganger over noen måneder? Gjentatte ganger slått sin samboer eller sine barn?)

Kriminalstatistikkens anmeldelsestall blir selvfølgelig påvirket av *registreringsregler* som sier hvilke valg man skal ta i forbindelse med slike spørsmål. Om kriminalstatistikken skal være en god målestokk for *kriminalitetsutviklingen*, må man for det første ha slike registreringsregler, og dessuten må de være konstante over tid.

STRASAK ble imidlertid innført *uten* at det ble gitt klare og bindende registreringsregler for ovennevnte tilfeller. Først fra august 1994 ble problemet regulert. I en rapport³ som fulgte et rundskriv fra Justisdepartementet (G-73/94) med sikte på å få lik registrering av straffesaker over hele landet, heter det i 1994 at:

"alle forhold som ut fra en forstandig vurdering kan komme til å utgjøre et eget punkt i siktelsen, skal registreres." (s. 25).

Rapporten nevner følgende eksempel for å illustrere hva slags situasjoner det kan dreie seg om:

"A bryter seg inn i en bil (innbrudd - straffeloven § 147) og borttar deretter bilen (bilbrukstyveri - straffeloven § 260). Deretter fører han bilen i påvirket tilstand og uten førerkort (vegtrafikklovens §§ 22 og 24). P.g.a. for høy fart kjører han ut av vegen med betydelig skade på kjøretøyet (vegtrafikkloven §3). Idet han forlater bilen tar han med seg et fotoapparat som eieren har latt ligge i kjøretøyet (tyveri - straffeloven § 257). Totalt har A begått seks straffbare forhold og overtrådt seks forskjellige bestemmelser." (ibid. s. 13)

Nå er det klart at i et slikt tilfelle skal det registreres *seks* handlinger. Arbeidsgruppen var på det rene med at manglende retningslinjer medførte at politiets registreringspraksis var forskjellig før august 1994. Arbeidsgruppen skriver:

"En undersøkelse blant landets 54 politikamre vil med sikkerhet avsløre store forskjeller. Noen (kanskje de fleste) vil nøye seg med to forhold (bilbrukstyveri og promillekjøring), andre vil i tillegg ha tatt med tyveriet av fotoapparatet, dvs. tre forhold. Det vil sannsynligvis være forholdsvis få steder hvor samtlige forhold er registrert. (...) Foranstående leder bl.a. til at vi får en ganske betydelig underrapportering av visse lovovertridelser. Dette er i seg selv uheldig og influerer på det statistiske omfang av den totale kriminalitet og sammensetningen av denne." (ibid. s.13-14)

Dette betyr naturligvis at antall anmeldte lovbrudd for 1994 *ikke* er direkte sammenlignbar med de fire forutgående årene fordi *målestokken ble forandret midt i 1994*. Den ble *mer følsom* enn tidligere.

³ REGISTRERINGSRUTINER I STRASAK. Innstilling avgitt 4.7. 1994 fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Justisdepartementet.

Et annet forhold som også ble tatt opp av arbeidsgruppen som vurderte behovet for felles retningslinjer for STRASAK, var *korrigerende av politiets opprinnelige registrering i STRASAK*. Når en anmeldelse er ferdig etterforsket, er forholdet av og til noe annet enn da det ble anmeldt og registrert i STRASAK. Når dette er tilfelle, skal den opprinnelige registreringen endres, slik at den stemmer med den endelige subsumpsjonen av forholdet. Hvis etterforskning av en anmeldelse viser at forholdet ikke er straffbart, skal det følgelig heller ikke være registrert som lovbrudd, selv om politiet ønsker å dokumentere at de har brukt ressurser på å undersøke forholdet.

4.4 Statistisk opptelling

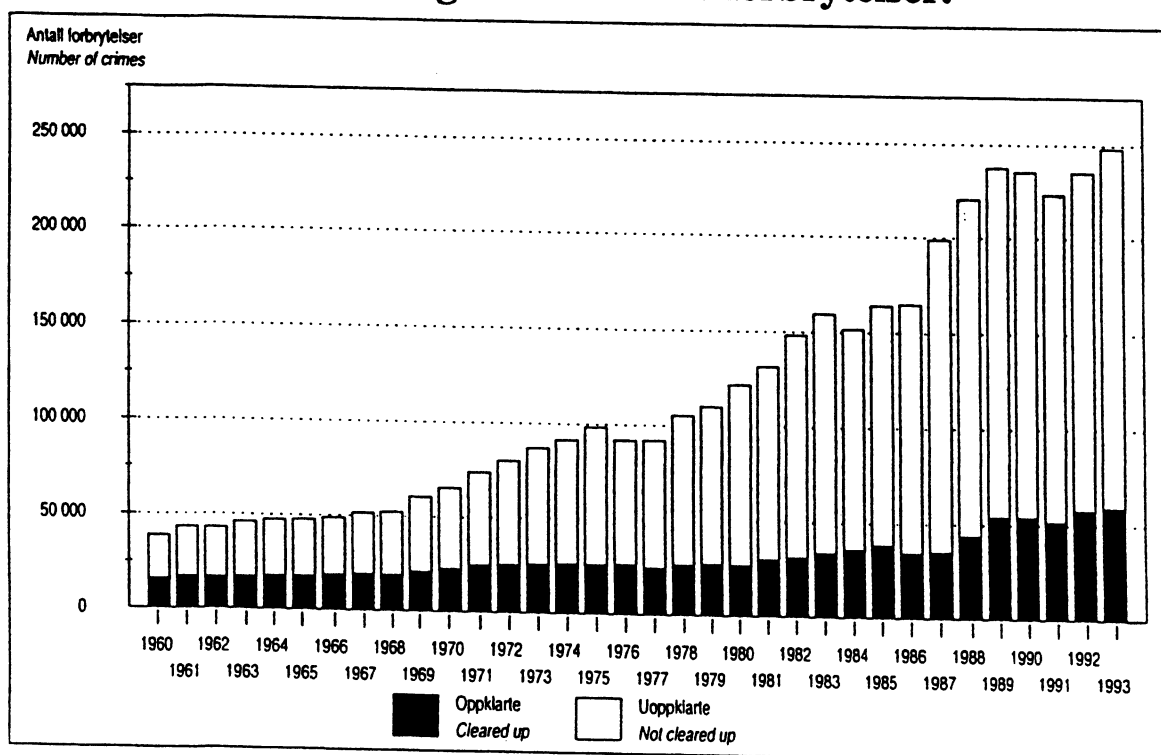
Etter at politiet har registrert anmeldelsene, må alle registreringene sendes over til Statistisk sentralbyrå som foretar opptellingene og trykker statistikken. For anmeldestallene fra 1990 og senere har dette foregått ved elektronisk kopiering av data i STRASAK-registeret, som har blitt overført til SSB. Dette går formodentlig uten ekstra feilkilder. Det er heller ikke grunn til å anta at selve opptellingen og tabellproduksjonen i byrået skaper tilleggsproblemer i forhold til det som er nevnt foran.

5. Ferdig etterforskede forbrytelser

Data om anmeldte lovbrudd er for nye til at det er mulig å bruke dem til å undersøke kriminalitetsutviklingen over lang tid. Om man vil se lenger tilbake enn til 1990, men ikke fjernere enn til 1957, kan man benytte dataserien *ferdig etterforskede forbrytelser*. I dette tidsrommet faller altså alle *forseelsene* fullstendig vekk. Og fordi tallserien er ganske lang, er det atskillige grunner til forbehold om hvor presist bilde den gir av *forbrytelsesutviklingen*.

Selv om det ikke kan være tvil om at omfanget av forbrytelser har økt siden 1960, er tallene bak dette diagrammet også så sterkt påvirket av andre forhold enn kriminalitetsendringer, at det er vanskelig å fastslå særlig *presist* hvor sterk kriminalitetsøkningen har vært. Over et så langt tidsrom, preget av en lang rekke store samfunnsmessige og mellommenneskelige

Diagram 2: Antall ferdig etterforskede forbrytelser.

Diagrammet er hentet fra *Kriminalstatistikk 1993, Figur 6, s. 27*

endringer, kan incentiver til å anmelde eller la det være ha forandret seg. Folks oppfatning av hva som er kriminell atferd kan også ha undergått store endringer. Her skal imidlertid to forhold av mer direkte statistisk karakter tas opp fordi de har påvirket tallutviklingen:

- * nytt statistikkgrunnlag og registreringsrutiner
- * lov og subsumpsjonsendringer

5.1 Nytt statistikkgrunnlag og nye registreringsregler

I begynnelsen var grunnlaget for denne tallserien politiets registrering av forbrytelser i JUSTISPROTOKOLLEN. Det var opprinnelig en innbundet protokoll som i løpet av 1960-årene gikk over til et løsbladsystem som fra 1970 ble pålagt alle kammer å bruke. Da var det også utviklet et kartoteksystem som kunne fylles ut samtidig med protokollføringen. Protokollen hadde altså en helt annen utforming før 1970 enn etter. Lensmennene fikk ikke tillatelse til å bruke JUSTISPROTOKOLL før i 1974. Endringen av JUSTISPROTOKOLLEN medførte ganske sikkert at statistikkføringen ble bedre. (Se nærmere: Olaussen 1992 s.48-53.)

Det var to hovedsvakheter ved dette skjemasystemet. For det første måtte journalkontoret på politikamrene *fylle ut et eget skjema* for hver ferdig etterforsket forbrytelse og sende det til SSB. Dette representerte et ekstraarbeid som ikke alltid ble prioritert like høyt. Følgen ble *rapporteringssvikt* til SSB, som fikk færre skjema enn det var registrerte forbrytelser ved kamrene.

Den andre svakheten var *registreringsreglene* for hva som skulle anses som *ett* lovbrudd. Fra Statistisk sentralbyrå forelå det retningslinjer som gikk ut på at politiet bare skulle statistikkføre *ett* lovbrudd i følgende situasjoner:

- når det var begått flere forbrytelser ved samme handling
- ved fortsatte, ensartede forbrytelser
- om et lovbrudd var begått for å bane vei for et annet.

Slike statistikkføringsregler medførte naturligvis at mange lovbrudd som politiet kjente til, ikke skulle tas med i statistikken - dersom reglene ble praktisert av politiet.

Innføringen av STRASAK som begynte i 1982-83 ved enkelte kammer, endret begge disse forholdene. Siden da har papirskjemaene som datagrunnlag for tallserien ferdig etterforskede forbrytelser gradvis blitt erstattet med data fra STRASAK, i takt med EDB-utbyggingen i politi- og lensmannsetat. I 1992 var alle papirskjema vekk. Overgangen til STRASAK har påvirket tallet på etterforskede forbrytelser fordi den arbeidskrevende skjemautfyllingen er

erstattet med en rutinemessig EDB-kopi av de data byrået skal ha. Registreringssvikten fra politiet til Statistisk sentralbyrå har derfor utvilsomt blitt mindre.

På grunn av manglende retningslinjer for føring av STRASAK, som ble nevnt ovenfor, har overgangen til STRASAK også medført at Statistisk sentralbyrås regler for hva som er ett lovbrudd, gradvis blitt satt til side (ved et ukjent antall kammer). EDB-systemet har gjort det lettere og derfor mer attraktivt å registrere mange forhold der man før nøyde seg med å registrere ett. Olaussen (1996) undersøker hvordan overgangen til STRASAK har preget kriminalstatistikkens tall over ferdig etterforskede forbrytelser i siste halvdel av 1980-årene.

5.2 Lov- og subsumpsjonsendringer

Lovendringer samt forandring av måten de blir praktisert på, påvirker naturligvis også tallet på anmeldelser. Når slike endringer tas opp her, er det fordi det har vært flere slike endringer siden 1957, som kan benyttes som eksempler.

1. Nedkriminalisering av naskeri

I 1972 ble naskeri nedkriminalisert fra forbrytelse til forseelse. Dette reduserte naturligvis tallet på forbrytelser. Men fortsatt gjenstår ett problem: Hvor blir grensen i praksis satt mellom simpelt tyveri og naskeri når slike lovbrudd skal *statistikkføres*, det vil si registreres i STRASAK? - Har denne grensen blitt endret over tid? - Benytter man en annen grense ved registreringen i STRASAK enn når sakene blir avgjort strafferettslig?

For en nærmere drøfting, se Olaussen (1996).

2. Skadeverk: grensen mellom forseelse og forbrytelse

Hvor blir grensen ved *statistikkføringen* satt - og har den blitt forandret over tid?

Ingen har undersøkt dette.

3. *Bruk og besittelse/oppbevaring av narkotika*

Fram til en lovendring i 1984 var *bruk* av narkotika en *forseelse* som ikke kom med i statistikken. Ved å gjøre også bruk til *forbrytelse*, har slike lovbrudd kommet med senere. *Oppbevaring* av narkotika har imidlertid vært en forbrytelse som hele tiden skulle med i statistikken over ferdig etterforskede narkotikaforbrytelser. Ofte er folk som *braker* hasjisj/marihuana også i *besittelse* av noe stoff når de blir arrestert av politiet. Besittelse av litt stoff til umiddelbart eget bruk var en forseelse, mens *oppbevaring* av slike stoffer var en forbrytelse. I praksis måtte politiet derfor ha en grense for hvor stor mengde stoff (til eget bruk) en bruker kunne være i besittelse av før det var så mye stoff at det var berettiget å betrakte mengden som *oppbevaring*, som altså var en forbrytelse. På begynnelsen av 1980-tallet ble det i Oslo praktisert en grense på ca. 5 gram⁴. I saker der besittelsen var mindre enn dette, så man av prosessøkonomiske grunner bort fra den og registrerte den ikke. I oktober 1982 ble denne grensen tatt opp til diskusjon av sjefen ved Narkotikaseksjonen ved Oslo politikammer. I et notat til sine nærmeste medarbeidere, som ble invitert til å diskutere hans forslag, skrev han:

"Mitt forslag går ut på at vi presser "5 grams-grensen" nedover. [I de] fleste saker som avgjøres med forelegg, er det blitt foretatt mindre beslag dvs. opp til 2 gram. Det vil derfor ikke bety noen vesentlig belastning for Narkotikaseksjonen om vi reiser straffesak for besittelse der hvor brukerne er tatt med mer enn f.eks. 2 gram".⁵

Slike endringer medfører rimeligvis endringer i tallet på statistikkførte narkotikaforbrytelser.

4. *Vold i beruset tilstand*

En person som i beruset tilstand går løs på en annen, overtrer både løsgjengerlovens § 17 og en voldsbestemmelse, f.eks. strl. § 228 eller § 229. Av prosessøkonomiske grunner har politiet ofte bare benyttet løsgjengerlovens § 17. Siden dette er en forseelse, blir slik vold ikke

⁴ Se NOU 1982: nr 25, s.20 sp.1.

⁵ Notat A 2. 4 -392/3 - AH/iø.

registrert i forbrytelsesstatistikken. Etter pålegg fra øverste påtalemyndighet, og etter en lovendring som trådte i kraft i 1983, der politiet fikk utvidet adgang til å anvende forelegg i mindre forbrytelsessaker uten å sende saken til overordnet påtalemyndighet, ble det mindre å vinne ved å nedsubsummere vold i beruset tilstand. Dette har fått tallet på statistikkførte voldshendelser til å stige, mens antallet forelegg for ordensforstyrrelser i beruset tilstand ble mer enn halvert fra 1983 til 1991.

5. Vold innen familien

Sterk fokusering på vold innen familien siden slutten av 1970-tallet har også ført til endringer av subsjumpsjonspraksis, lov og regelverk slik at disse formene for vold i større grad kommer til syne i statistikkens tall over etterforskede voldsforbrytelser. Se nærmere Olaussen (1995).

6. Siktete og siktelser for forbrytelser

Et aspekt ved kriminalitetsutviklingen som kan være aktuelt å undersøke, er variasjoner i tallet på lovbrøyttere. Dette er det svært vanskelig å bruke Kriminalstatistikken til fordi svært mange lovbrøyttere er ukjent, det vil si at *personmørketallet* er stort. Vi vet bare litt om antallet personer som hvert år blir *siktet for forbrytelser*.⁶ Dette er de som politiet mener å ha bevis for er skyldig i forbrytelser.

Her skal jeg kun ta opp et viktig *opptellingsprinsipp* i statistikk der siktete er telleenhet: Dersom en person blir siktet for flere forbrytelser i løpet av ett år, vil siktete bare telle med ved ett lovbrudd, det *alvorligste*. Det vil si det lovbruddet som i følge loven har høyest strafferamme. Antall siktete er altså lik tallet på *forskjellige* personer som ble siktet i løpet av et år. Dette opptellingsprinsippet har to viktige konsekvenser. For det første blir antall siktete for de minst alvorlige lovbruddene *for lavt*. For det andre blir lovbruddsprofilen *skjev* i den forstand at *de minst alvorlige lovbruddene får for lav andel*.

⁶ Personer som bare er siktet for *forseelser* faller utenfor statistikken.

Endelig kan det nevnes at fordelingen av siktede på type av forbrytelse også vil være påvirket av *graderingen av straffeskalaen* som blir benyttet ved bearbeidingen av statistikk materialet. Statistisk sentralbyrå benyttet en skala med grovhetsindikator fra 1 til 23 til og med 1977, ved opptellingen av siktede. Den var basert på *maksimalrammen* for de enkelte lovbrudd. Denne skalaen var dermed forholdsvis grov. Den skilte f.eks. ikke mellom legemsbeskadigelser av ulik karakter, og med ulik strafferamme. I statistikken ble dermed alle legemsbeskadigelser regnet som om de var så alvorlige at "Døden eller betydelig Skade på Legeme eller Helbred er bleven Følgen" av skaden. Derfor ville en person som f.eks. var siktet for grovt tyveri og dessuten for legemsbeskadigelse av forholdsvis "bagatellmessig" karakter (f.eks. slått en annen slik at to tenne løsner), telt opp under legemsbeskadigelse, selv om lovens strafferamme for grovt tyveri var 6 år og strafferammen for legemsbeskadigelse (strl. § 229, 1. straffealternativ) 3 år. Hvis Statistisk sentralbyrås straffeskala derimot hadde vært så findelt at den f.eks. kunne skille mellom de ulike straffealternativene i strl. § 229, ville utfallet blitt det motsatte. Da ville den siktede blitt telt opp under grovt tyveri.

Fra og med 1978 ble statistikken over siktede bearbeidet etter en annen og langt mer findelt straffeskala enn tidligere. Skalaen er delt i mer enn 100 alternativer, og man kan blant annet skille mellom de ulike alternativene i strl. § 229 om legemsbeskadigelser. Statistisk sentralbyrå har dessverre ikke gjort oppmerksom på denne endringen til tross for at den vil skape problemer i forbindelse med sammenligninger med forutgående statistikkårganger.

Det er viktig å ikke forveksle antall *siktede* med antall *siktelser*. Derfor skal det gis en kort klargjøring av forskjellen. For hver forbrytelse som politiet regner som oppklart, vil det være minst én person som politiet mener er skyldig i forbrytelsen. Av og til vil det imidlertid være flere gjerningspersoner om samme forbrytelse. Ved å *summere antallet gjerningspersoner for alle oppklarte forbrytelser* kommer Statistisk sentralbyrå fram til tallet på *siktelser*. Ved denne opptellingen blir altså hver siktet person telt med like mange som han/hun har blitt siktet i løpet av året. Derfor er antallet siktelser i løpet av et år høyere enn tallet på siktede. I 1990 var det 61 941 siktelser, mot 22 873 siktede, hvilket betyr at hver siktet person i gjennomsnitt ble siktet nesten tre ganger i løpet av året. Hvis hver enkelt person kun telles én gang hvert år kalles telleenheten *siktede*. Om hver person derimot telles like mange ganger som han/hun

er rapportert til Statistisk sentralbyrå i løpet av året, kalles telleenheten *siktelse*. Tabeller over siktelser finnes siden 1977.

Tallet på siktede og siktelser vil være påvirket av politiets oppklaring av lovbrudd. Dette gjør det vanskelig å bruke disse tallseriene til analyser av kriminalitetsutviklingen. Om man vil undersøke variasjoner eller utvikling i kriminalitet begått av ulike grupper i befolkningen, for eksempel kvinner eller unge, har man ingen bedre tallserie å benytte enn siktede for etterforskede forbrytelser. Hvor vanskelig dette kan være, blir godt illustrert i en nordisk diskusjon av hvordan utviklingen i ungdomskriminalitet har vært de siste tiårene.⁷

7. Straffereaksjoner

Siden midten av 1800-tallet har det blitt laget statistikk over de som har blitt ilagt straff for forbrytelser eller forseelser i Norge. I tidens løp har denne statistikken undergått mange forandringer, men på ett punkt har denne statistikken vært svært stabil. Den har bygget på opptelling av skjema som har blitt sendt inn fra ulike deler av strafferettssystemet til Statistisk sentralbyrå. Først i slutten av 1970-årene ble også denne stabile biten endret ved overgang til et EDB-basert datagrunnlag.

Siden 1978⁸ har Statistisk sentralbyrås statistikk over ilagte straffereaksjoner vært basert på data fra SSP-registeret ved Kriminalpolitisen (KRIPOS). SSP er en forkortelse for Det sentrale straffe- og politiopplysningsregister. Dette er et EDB-register som bl.a. inneholder strafferegistret. I Strafferegistreringsloven⁹ heter det at strafferegistret skal være landsomfattende og inneholde opplysninger om dommer, vedtatte forelegg og andre avgjørelser som går ut på:

⁷ Se Ahlberg (1992a og 1992b), Kyvsgaard (1991 og 1992), Tham (1992), Olaussen (1992), Estrada (1995) og Clausen (1996).

⁸ De opplysningene som inngikk i Reaksjonsstatistikken før 1978 ble hentet inn ved hjelp av spesielle skjema, se Olaussen (1981 og 1992).

⁹ Lov av 11.juni 1971 nr.52, §1.

1. Frihetsstraff, rettighetstap eller utsettelse med å idømme straff.
2. Bot for forbrytelse.
3. Sikring, forvaring eller anbringelse i arbeidshus.
4. Betinget påtaleunndlatelse etter straffeprosesslovens §69 i sak om forbrytelse.
5. Overføring av sak om forbrytelse til helse- og sosialstyre etter § 57 i lov 17.juli 1953 nr. 14 om barnevern.

Reaksjoner etter tidligere Vergerådslov, Arbeidsskolelov, Undomsreaksjonslov samt anbringelse i tvangsarbeid etter Løsgjengerloven inngår også i strafferegistret.

Alle opplysninger i SSP blir lagt inn av personell ved KRIPOS i Oslo som er ansvarlig for registeret. KRIPOS får opplysningene til registeret fra landets politikammer som sender inn de nødvendige data på utfylte blanketter.

Flertallet av straffereaksjoner overfor personer som har begått *forseelser*, blir imidlertid ikke innrapportert til strafferegistret. Dette skyldes at reaksjoner i forselessaker som hovedregel ikke skal registreres i strafferegistret. Bare reaksjoner i form av fengsel eller rettighetstap blir registrert. Til og med 1988 måtte Statistisk sentralbyrå derfor innhente opplysninger om reaksjoner i forselessaker ved hjelp av skjema som ga en summarisk oppgave over reaksjoner i hvert politidistrikt. Deretter ble data hentet fra STRASAK i den grad dette var mulig. For ikke å miste reaksjoner i forselessaker som ikke inngikk i STRASAK, ble politikamrene pålagt å rapportere forenklete forelegg og eventuelle andre forelegg som ikke inngår i STRASAK-registeret, på eget skjema. Disse to skjemaene utgikk 1.4.1990. Fra da ble alle opplysninger om forelegg for overtredelser av veitrafikkloven hentet fra det såkalte Bot- og prikksystemet. Data om forelegg for brudd på tolloven blir hentet fra Toll- og avgiftsdirektoratets system.

Både før og etter 1978 har *reaksjon* vært telleenhet i reaksjonsstatistikken. Hver ilagt straffereaksjon blir telt med uavhengig av om personen har blitt ilagt en eller flere reaksjoner i løpet av året. Dette gjelder både for forbrytelser og forseelser. Når Kriminalstatistikken for 1990 opplyser at det ble ilagt 15 868 reaksjoner for forbrytelser dette året, kan vi følgelig ikke vite hvor mange forskjellige personer som ble straffet dette året. Det eneste vi vet er at det

var *maksimalt* 15 868 personer. Men siden noen ble straffet to eller flere ganger i løpet året, vet vi også at det faktiske antall straffede personer var noe *lavere* enn tallet på reaksjoner.

At telleenheten i Kriminalstatistikken er *reaksjon*, og *ikke person*, medfører visse problemer når denne statistikken brukes som datakilde for å beskrive de personer som straffes. Fordelinger på personkjennetegn (f.eks. alder og kjønn) vil være påvirket av mengden av "gjengangere" i de enkelte kategorier. Hvis det for eksempel er slik at unge gjennomgående straffes flere ganger i løpet av samme år enn eldre, vil prosentandelen av reaksjoner mot unge ikke gi et korrekt bilde av andelen unge blant dem som straffes.¹⁰

Statistikk over anmeldte og etterforskede forbrytelser er basert på at lovbruddets art blir angitt for hver handling. Dette er nokså enkelt. Problemet med å registrere forbrytelsesart i tilknytning til reaksjon er større fordi *reaksjonen kan være straff for flere lovbrudd*. Dels kan disse være av samme slag, f.eks. flere grove tyverier, eller det kan være to eller flere forbrytelser av forskjellig art, f.eks. tyveri og legemsbeskadigelse, som inngår i samme sak. På de skjema som blir brukt når politiet rapporterer reaksjoner til SSP-registeret, er det avsatt plass der politiet skal angi hvilke lovbrudd reaksjonen omfatter. Samtlige straffebestemmelser som er overtrådt, skal rapporteres til SSP og også til Statistisk sentralbyrå. Ved den statistiske bearbeidingen av de innkomne rapportskjemaene blir imidlertid ikke alle de forbrytelsene som inngår i saken, tatt med. Statistisk sentralbyrå nøyer seg med å registrere *hovedlovbruddet*. Det er *den alvorligste straffbare handlingen som inngår i saken*, eller den handlingen som ifølge lovteksten kan medføre *strengest straff*. Helt konkret betyr dette, for å bruke et eksempel: Et rapportskjema som forteller at Peder Aas er ilagt fengselsstraff for ett tilfelle av simpelt tyveri og ett tilfelle av legemsbeskadigelse (§ 229, 2. straffealternativ), vil kun bli telt med i tallet på reaksjoner for legemsbeskadigelse. Grunnen er at legemsbeskadigelse kan straffes strengere enn simpelt tyveri. Hvis dette eksemplet med Peder Aas skjedde i 1990, skal følgelig den fengselsreaksjon som Peder Aas fikk, være med blant de 548 reaksjonene som ble gitt for legemsbeskadigelse, men ikke med blant de 1 131 reaksjonene for simpelt tyveri.

¹⁰ Tilsvarende skjevheter vil gjøre seg gjeldende ved optellinger der telleenheten er siktelser.

En meget viktig følge av dette registreringsprinsippet er at en rekke forbrytelser (og forseelser) blir *uregistrert* i reaksjonsstatistikken. Siden de minst straffverdige forbrytelsene og forseelsene blir borte i "konkurransen" med de mest alvorlige forbrytelsene, vil det totalinntrykket som reaksjonsstatistikken formidler, være noe preget av *overrepresentasjon av de typer kriminalitet som straffes strengest* - de mest alvorlige handlingene.

En annen viktig konsekvens av dette opptellingsprinsippet er at statistikkens tall kan gi inntrykk av at samme type forbrytelse fører til forskjellig straff. I 1990 ble det f.eks. gitt 368 reaksjoner på betinget fengsel¹¹ for simpelt tyveri, og 212 reaksjoner på ubetinget fengsel for samme forbrytelse. At ikke alle lovbrøterne fikk samme straff skyldes nok (i hovedsak) at det er forskjell på simple tyverier, at gjerningsmannens alder, tidligere straffeforhold etc. spiller en rolle ved straffeutmålingen. Men dessuten har nok flere av reaksjonene på ubetinget fengsel sin bakgrunn i at reaksjonen ble ilagt for: 1) flere *simple* tyverier, 2) simpelt tyveri og en annen forbrytelse, 3) simpelt tyveri og en forseelse, f.eks. promillekjøring.

En tredje konsekvens av at registreringen av lovbrudd er forskjellig i STRASAK og i SSP, er at man *ikke* kan følge de lovbruddene som fins i statistikken over etterforskede lovbrudd til de medfører en straff som inngår i tallet på reaksjoner. Det er flere grunner til dette, men en av grunnene er at noen av de ferdig etterforskede lovbruddene ikke blir telt med i tallet på reaksjoner, fordi lovbruddene har blitt innlemmet i en sak som omhandlet en mer alvorlig forbrytelse. Det forbrytelsesbildet som formidles av reaksjonstall, er følgelig nokså mangelfullt.

Et tilleggsproblem ved å anvende statistikk over straffereaksjoner som datagrunnlag for å analysere kriminalitetsutviklingen er at disse data påvirkes av enda flere lovendringer enn forbrytelsesstatistikken, samt av politiets prioriteringer i etterforsknings- og straffeforfølgingsarbeidet.

¹¹ Dessuten var det 20 reaksjoner som lød på utsatt straffeutmåling.

8. Problemer på lavere geografisk nivå

Hittil har framstillingen stilltiende forutsatt at man er interessert i totaltall for hele Norge. Det trenger ikke alltid å være tilfelle. Noen er kanskje opptatt av kriminalitetsutviklingen i et mindre område: En landsdel, et fylke eller et politidistrikt. Det er ikke ekstra problemer om man velger landsdeler eller fylker. Men velger man politidistrikt kan det være enkelte problemer på grunn av *grenseforandringer*. Dette er et betydelig problem dersom man vil undersøke utviklingen i by- og landkommuner over et tidsrom som inkluderer 1960-årene da det var særlig mange kommunegrenseendringer.

Det er også viktig å huske at forskjeller i mengde av registrert kriminalitet mellom ulike geografiske områder i noen grad kan skyldes ulikheter i anmeldelsespraksis i befolkningen og i registreringspraksis i politiet. I en undersøkelse¹² basert på data i 1967, ble det imidlertid funnet stor grad av samsvar mellom selvrapportert kriminalitet og kriminalstatistikkens tall.

9. Kriminalitet og mørketall

Kriminalstatistikken forutsetter stilltiende at kriminalitet er noe som kan telles. Dette er *ikke* en forutsetning om at kriminalitet er en slags 'ting'. Man kan jo telle en lang rekke fenomener som det ikke virker rimelig å betegne som ting: lysblink, pulsslag, begravelser, hurrarop osv. Forutsetningen er at det må finnes "noe" som på et eller annet vis kan tjene som klassifikasjons- og vurderingsskjema som vi kan benytte for å skille ut de fenomenene som vi ønsker å telle. Tellingen bygger heller ikke på en forutsetning om at det som blir telt, nødvendigvis er identiske fenomener, men at fenomenene har (minst) ett identifiserbart aspekt felles.

Alle voksne norsktalende har en umiddelbar forståelse av hva som menes med 'kriminalitet'. Det er en forkortelse for *kriminell handling*, og adjektivet 'kriminell' henviser til at et bestemt vurderingsskjema er benyttet ved vurderingen av en handling som beskrives med adjektivet

¹² Stangeland og Hauge (1974) s. 53-57.

kriminell. Vurderingsskjemaet er basert på straffelovgivning, og i følge dette skjemaet er en kriminell handling en handling som er straffebelagt i lovgivningen. Kriminalitet er altså et kvalitativt aspekt som kan bli tilskrevet en handling. Summen av alle handlinger som har dette ene aspektet felles, er det vanlig å kalle *faktisk* (eller reell) kriminalitet. Man tenker seg at lovgivningen utgjør et kategoriseringssystem som gjør det tankemessig mulig å skille mellom kriminelle og andre typer av handlinger. Derfor er det prinsipielt mulig å telle kriminalitet. Når dette i praksis likevel kan være ganske vanskelig, skyldes det at handlinger er "flyktige" og bare kan forstås og gis en mening i forhold til en bestemt kontekst, der det ofte er mulig å anvende flere ulike klassifikasjons- eller vurderingsskjema. Et eksempel kan klargjøre dette litt. En ungdom skriker til sin far: "Din jævla drittsekk og egoist!" Dette kan faren oppleve som et svar han egentlig fortjente å få der og da, eller han kan oppfatte det som: utslag av ungdommelig opposisjonslyst i løsrivelses-/selvstendigjøringsfasen, som brudd på det fjerde bud, som uakseptabel uhøflighet, eller som en straffbar ærekrenkelse. Det er med andre ord ikke entydig hva slags tale-handling faren står overfor. Kontekst og valg¹³ av tolkningsramme avgjør hva slags handling utbruddet "er", eller blir gjort til.

Hvis faren velger å anmelde sønnen for ærekrenkelse, formidler anmeldelsen at faren finner det relevant å tolke sønnens utsagn i lys av (sin oppfatning av) straffeloven. Hvis faren "velger" en ikke-juridisk tolkningsramme og derfor heller ikke anmelder den unge til politiet, kan man fra et ståsted "utenfor" hevde at ærekrenkelsen som faren ble utsatt for, blir uregistrert og inngår i *handlingsmørketallet*. En slik *utenfrabetraktning* representerer en bedømmelse av handlingen fra et ståsted "utenfor" der en juridisk tolknings- og vurderingsramme bli gitt forrang og andre mulige tolkningsrammer blir oversett. Dette er et sosialt abstrakt og derfor problematisk ståsted om man vil forstå kriminalitet som sosialt, mellommenneskelig fenomen. Et vesenstrekk ved slike fenomener er at de får sin mening av de som samhandler. I en gitt situasjon er det kanskje ikke relevant for de samhandlende at en handling strider mot et straffebud, mens en annen situasjon kan være slik at det blir lagt sterk og ensidig vekt bare på dette ene aspektet.

¹³ Man står selvsagt ikke alltid fritt til å velge tolkningsramme. Andre kan påtvinge et bestemt valg, man våger ikke (pga. omkostningene) å velge den rammen man helst ønsker eller ser seg mest tjent med av hensyn til seg selv eller egne interesse.

Selv om et abstrakt utenfra-perspektiv har sine problematiske sider, gir det også noe viktig. Det stimulerer til nødvendig oppmerksomhet mot forhold som bidrar til å holde kriminelle handlinger skjult, eller til å bringe dem til overflaten. Faglig forsvarlig anvendelse av kriminalstatistikk fordrer oppmerksomhet mot slike forhold, og da trenger man begreper som 'faktisk kriminalitet' og 'mørketall' som tankeredskeer. I andre faglige sammenhenger bør begrepene unngås dersom de ikke er fruktbare å forstå hvordan handlinger blir oppfattet.

Foran ble det hevdet at *mørketallet er stort* fordi mange kriminelle handlinger ikke blir anmeldt. Dessuten er de handlingene som blir registrert, ikke representative for all kriminalitet som blir begått. Den registrerte kriminaliteten vil alltid være *et selektivt utvalg* av all kriminalitet. Disse påstandenes sannhetsverdi og betydning er imidlertid delvis avhengig av hvordan man velger å definere begrepet kriminalitet. Det finnes minst tre mulige innfallsvinkler, en strafferettslig, en straffeprosessuell og en velferdsmessig, som skal drøftes i det følgende. Samtidig blir mørketallsproblemetts rolle forsøkt vurdert.

a. Strafferettslig

En mulig framgangsmåte for å skille mellom kriminelle og ikke-kriminelle handlinger er å ta utgangspunkt i straffeloven og andre lover som gir hjemmel for straff for ulike handlinger. Under denne synsvinkel kan man si at kriminaliteten består av alle de handlinger som er slik at det fins lovhjemmel for å straffe en gjerningsperson.

Dette er trolig den mest vanlige definisjonen av kriminalitet, som også ble nevnt ovenfor. Den ligger til grunn for de norske undersøkelsene av selvrapporert kriminalitet, og likeså kriminalstatistikken, med et visst unntak for forseelser og forbrytelser mot den militære straffelov.

En fordel ved denne definisjonen er at den kun legger vekt på *handlingen*, og at lovtekstene gir et uttømmende svar på hvordan en handling skal bedømmes. I prinsippet er det derfor forholdsvis enkelt å avgjøre hva som er kriminalitet, og hva som ikke er det, selv om det i praksis kan forekomme mange handlinger som det er ganske vanskelig å plassere.

At denne definisjonen er så vid at den fanger opp alle de handlinger som i henhold til loven er straffbare, kan også sies å være en fordel. Men i forhold til kriminalstatistikken er det nettopp dette som skaper problemer. Mørketallsproblemet vis-á-vis statistikken er betydelig om en strafferettslig definisjon av begrepet kriminalitet legges til grunn. Å si noe om *all* kriminalitet på basis av kriminalstatistikken er derfor ikke mulig, slik at kriminalstatistikkens verdi som datakilde blir ganske begrenset.

b. Straffeprosessuell

Nå er det imidlertid mulig å avgrense kriminalitetsbegrepet på en annen måte, men fortsatt gjøre dette ved å ta utgangspunkt i lovgivningen. Man kan si at kriminalitet er alle de handlinger som tilfredsstillende de fire vilkårene for straffbarhet: i) at det fins et straffebud som passer på handlingen, ii) at det ikke foreligger noen straffefrihetsgrunn, iii) at det foreligger nødvendig subjektiv skyld hos gjerningspersonen, og iv) at handlingen må være begått av en tilregnelig person. Begrepet straffbar handling brukes på denne måten i straffeprosessloven.

Siden denne definisjonen er *mer begrenset* enn den første, er det opplagt at mørketallet vil være mindre. Men det oppstår et tilleggsproblem i forbindelse med den registrerte kriminaliteten: Noe av det som registreres i kriminalstatistikken vil ikke være kriminalitet, dersom denne definisjonen legges til grunn, for eksempel handlinger begått av personer under den kriminelle lavalder, fordi alderen er en straffefrihetsgrunn. Av de handlinger som er uopplært, er det høyst usikkert hvor mange som egentlig burde være statistikkført, fordi man ikke kan vite om alle straffbarhetsvilkårene er oppfylt. Man vet kun at det første av de fire nevnte vilkårene er oppfylt.

Selv om man velger en slik kriminalitetsdefinisjon, slipper man ikke utenom mørketallsproblemet, men det blir noe redusert. Og i tillegg må man slite med et "overregistreringsproblem" av ukjent størrelse, noe som ikke vil gjøre det lettere å bruke statistikken som datakilde.

c. Velferdsmessig

De to første definisjonene er *formelle* i den forstand at de kun tar hensyn til lovens bokstav ved vurderingen av en handling. Om den er viktig eller uviktig, alvorlig eller ikke, spiller ingen rolle. Men i det daglige liv er det ikke alltid slik. Det er svært ofte store forskjeller på handlinger - også mellom dem som har det til felles at de er straffbare. For å fange inn dette *kvalitative* aspektet ved handlingene kan det være fristende å forsøke å se på kriminaliteten fra en mer velferdsmessig synsvinkel.

For det *første* kan vi si at de politiske myndigheter, Stortinget, har slått fast hvilke handlinger som ligger under et akseptabelt velferdsnivå, eller så langt under nivået at den som krenker andre på ære, legeme eller eiendom ut over lovens grenser, kan straffes for det. Dermed er det fastslått på samfunnsmessig nivå hva som ikke kan aksepteres, om folk skal være sikret en rimelig velferd. Det er mulig at noen vil hevde at av denne grunn må enhver krenkelse av loven regnes som velferdsforringende. Men det kan også sies at lovbestemmelsene ikke kan være det eneste avgjørende kriterium i så måte. Den individuelle vurdering av krenkelsens betydning er et *annet* forhold som bør telle forholdsvis tungt i et velferdsmessig regnskap.

Dette er også et viktig prinsipp i norsk straffelovgivning. Selv om hovedprinsippet er at straffbare handlinger er undergitt offentlig påtale, er det ikke sjelden overlatt til den krenkede part selv å avgjøre hvorvidt en handling skal påtales eller ikke. For en del forbrytelser er således straffeforfølgning helt eller delvis betinget av begjæring fra krenkede, slik at straffeforfølgning må stanse dersom påtalebegjæringen trekkes tilbake av den har handlingen har rammet. Tilsvarende er det heller ingen generell plikt til å anmelde forbrytelser til politiet. I praksis vil det derfor som regel være overlatt til den krenkede selv å avgjøre hvorvidt gjerningspersonen skal kunne straffes, også når påtaleretten er ubetinget offentlig, som f.eks. ved tyveri. Lovgiverne har derved i betydelig grad overlatt grensesettingen for "akseptable" krenkelser til folks egne vurderinger. De straffbare handlingene er omhyggelig nedtegnet i lovverket av offentlige myndigheter, men det er i stor grad overlatt til den som blir krenket ved slike handlinger, å si fra om krenkelsen var så betydelig at gjerningspersonen kan straffes, hvis det er mulig å finne ham.

Hva betyr så dette for en vurdering av kriminalstatistikken som målestokk for kriminalitet? Kan den brukes som en slags "velferdsstatistikk" uten altfor store problemer? Det er to grunner til at kriminalstatistikken neppe inneholder for mye, hvis den oppfattes som velferdsstatistikk. For det første er det grunn til å stole på at det som blir statistikkført, er handlinger som kan rammes av en straffebestemmelse. Det kan selvsagt forekomme at forhold som ikke er reelle, blir anmeldt og statistikkført, for eksempel tyverier som ikke har funnet sted. Jeg tror imidlertid ikke at mengden av statistikkførte falske anmeldelser er så stor at den spiller noen vesentlig rolle i denne sammenheng. Den registrerte kriminaliteten består ikke av vesentlig flere handlinger enn de som er definert som kriminelle og uakseptable av lovgiverne. Det vil si at den anmeldte kriminaliteten representerer *politisk definerte velferdskrenkelses*.

For det andre har ofrene, de som er blitt krenket ved de registrerte handlingene, selv sagt fra om to viktige ting ved å anmelde handlingen. Krenkelsen ble oppfattet som kriminell, og ikke bare som uakseptabel eller som et problem for andre enn politiet, og dessuten viser anmeldelsen at krenkelsen ble opplevd som så vesentlig at den ble anmeldt. Folks anmeldelse av forbrytelser de har vært utsatt for, kan derfor oppfattes som et signal om at *lovbruddet overskred det individuelt akseptable nivå*, og at politiet ble ansett som den riktige, nødvendige eller fordelaktige instans å henvende seg til. Den registrerte kriminaliteten vil derved heller ikke bestå av flere handlinger enn de som folk selv har sett som kriminelle, og som av en eller flere grunner har vært under det individuelt akseptable velferdsnivå.

Hva så med *mørketallsproblemet* - det forhold at ikke alle brudd på lovene blir registrert? Selv om det er velkjent at mengden av "faktisk" kriminalitet, handlinger som ifølge loven er belagt med straff, er stor, og trolig mange ganger større enn kriminalstatistikkens tall på enkelte områder, så er ikke dette ensbetydende med at kriminaliteten som personlig og samfunnsmessig velferdsproblem er av samme størrelsesorden. Folk flest, verken ofre, gjerningsmenn, politi, dommere, politikere eller forskere, ville neppe anvende en formaljuridisk definisjon, lik den som er blitt brukt i pkt. a. eller b. ovenfor, dersom de skulle angi hvilke handlinger som skulle betegnes som problematiske fra et *velferdssynspunkt*. Da ville trolig helt andre definisjoner, bestemt av en rekke forhold, bli lagt til grunn. Og utvalget av

handlinger ville trolig bli langt mindre og kanskje noe annerledes enn det som har inngått i for eksempel norske undersøkelser av selvrappoert kriminalitet.

Siden en formaljuridisk definisjon av kriminalitet ikke tar hensyn til offerets vurdering og opplevelse av en konkret krenkelse, er en slik definisjon alene neppe særlig fruktbar i en analyse av kriminaliteten som *velferdsproblem*. At barn stjeler hjemme, og at kvinner blir slått av sine menn, kan selvsagt representere betydelige problem, også fra et velferdsmessig synspunkt. Når slike og mange andre problematiske handlinger ofte ikke blir anmeldt til politiet, er det vel blant annet fordi krenkelsen ikke *primært* oppleves som kriminalitet, i betydningen *et problem som offeret mener bør håndteres av strafferettssektoren*. Selv om krenkelsen oppleves som svært belastende, kan det ofte være en tilleggsbelastning å definere handlingen som kriminalitet, kanskje særlig når krenkelsen skjer i nære personlige relasjoner som familie, venner og nabolag. Da vil det nok sjelden oppfattes som fordelaktig å koble politiet inn i et problem. Følgen blir at vanskeligheter søkes løst på annen måte, eller offeret finner å måtte leve med dem fordi dét blir opplevd som mest fordelaktig.

En offerundersøkelse som ble foretatt høsten 1974¹⁴, kaster noe lys over folks avveininger m.h.t. anmeldelse av forbrytelser. For det første bekreftet undersøkelsen at det bare er et fåtall av de lovbrudd som folk har vært utsatt for, som blir anmeldt. Av dem som oppga å ha vært utsatt for vold, var det kun 4.4% som hadde anmeldt forholdet. Den tilsvarende prosenten for tyveri var 43.5% og for skadeverk 29.5%. Når det gjaldt folks begrunnelse for ikke å anmelde forholdet, var hovedbegrunnelsen at offeret ikke syntes forholdet var alvorlig nok. Av dem som ikke anmeldte voldshandlinger de var blitt utsatt for, var det hele 74% som brukte denne begrunnelsen, og den tilsvarende andelen for tyveri 52% og for skadeverk 50%. Men også andre vurderinger forhindret folk i å gå til anmeldelse. De ønsket å unngå bråk eller kaste bort tid på en rettssak, de kjente gjerningsmannen, eller ønsket ikke å ødelegge naboskapet. Slike begrunnelser ble brukt av 7.7% av ofrene for vold, 3.7% av ofrene for tyveri og 18% av ofrene for skadeverk. For skadeverkene dessuten oppga dessuten 4.2% at skaden ble erstattet uten anmeldelse, og 16.7% av de ikke anmeldte skaden fordi den skyldtes barns lek. Vel 20% unnlot å anmelde tyveri med den begrunnelse at politiet ikke kunne gjøre noe.

¹⁴ Hauge (1976). Olausson (1987) gjorde tilsvarende funn.

Den uanmeldte kriminaliteten er nok stor, men den er likevel ikke større, og handlingene ikke mer belastende, enn at folk ser seg i stand til - eller nødt til - å leve med dem uten å trekke politi og rettsvesen inn i forholdet. Fordi krenkelser ofte oppleves som noe annet enn kriminalitet, og fordi offeret vil foreta en avveining mellom en "vinning" ved å anmelde en sak og mulige "tap" av andre goder som konsekvens av en anmeldelse, signaliseres det ikke om hjelp fra politiet ved ethvert straffbart forhold, verken av offeret selv eller andre. Anmeldelsen forbeholdes som signal for handlinger som av en eller annen grunn har overskredet grensene for det som er mulig eller akseptabelt å leve med, uten å trekke strafferettssektoren inn.

Det utvalg av begått kriminalitet som havner i kriminalstatistikken som følge av at forholdene er blitt anmeldt, er ikke noe representativt utvalg av den "faktiske" kriminalitet. Til gjengjeld er *de statistikkførte handlingene valgt ut av ofrene selv* - ut fra *deres* vurdering og oppfatning av krenkelsens belastning i den situasjon de selv, og eventuelt gjerningspersonen, befinner seg i. At kriminalstatistikken derved blir sterkt preget av en rekke individuelle "utsilingsmekanismer" som i statistisk forstand er feilkilder, er opplagt. Men dette trenger ikke nødvendigvis å være en betydelig ulempe. Det kan tvert imot være *fordelaktig*, hvis statistikken skal kunne brukes som velferdsindikator. Da bør den jo være preget av individualistiske velferdsvurderinger, og det er vel få som er nærmere til å foreta slike vurderinger enn nettopp de som blir direkte ofre for kriminelle handlinger. Det kan være gunstig at ofrene selv får gi til kjenne hva de anser som kriminalitet, og som så belastende at de totalt sett finner det best å anmelde handlingen. Fra en *velferdsmessig* synsvinkel kan det derfor være mindre problematisk at et stort antall "faktiske" forbrytelser ikke blir statistikkført, og mørketallsproblemet blir ikke så veldig ruvende. Data over registrert forbrytelseskriminalitet på det tradisjonelle området kan trolig brukes som en rimelig god velferdsindikator i den forstand at *statistikken fanger opp handlinger som både politisk valgte myndigheter og folk selv anser som uakseptabel og velferdsforringende kriminalitet*.

Men mørketallsproblemet blir ikke helt borte. For det *første* vil en god del av den uregistrerte moderne, økonomiske kriminalitet kunne representere et velferdsmessig problem, både samfunnsmessig og individuelt. Når for eksempel inntekt og formue blir unndratt fra beskatning i stort omfang, er det et samfunnsmessig problem. Det kan imidlertid også bli et

individuell opplevd problem både fordi viktige velferdstiltak kan bli rammet av svikt i offentlige inntekter, og fordi personlig lønnsbeskatning (som er vanskelig å unndra fra beskatning) må økes for å "erstatte" unndratte skatter og avgifter. For det *andre* vil den totale livssituasjonen for noen mennesker kunne være slik at de stadig må finne seg i å være utsatt for temmelig alvorlige overgrep fra andre, uten at de våger å blande politiet inn. Dette kan være tilfelle for en del narkomane, for prostituerte, for hjemløse alkoholikere, for institusjonsklienter og for noen hustruer, eldre og barn, for å nevne noen grupper som kan være særlig utsatt. For personer som tilhører slike grupper vil kriminalstatistikken ikke være anvendbar som velferdsindikator.

10. En kortfattet konklusjon

At en handling kalles 'kriminell' formidler at den som benytter betegnelsen, nødvendigvis har foretatt en normativ og strafferettslig vurdering av handlingen. Dette er ofte én av flere mulige vurderinger av handlingen. Selv om det er mulig å telle slike handlinger, kan de forhold som 'avgrenser' vurderingen av en handling være så ustabile og skiftende over tid at sammenlignbare tellinger over et tidsrom, kan være vanskelig å forestille seg. Lovverk og andre sosiale forhold i vid forstand, virker 'avgrensende' i forhold til hva som blir betraktet som kriminalitet. Fra et *statistisk* utgangspunkt representerer dette en *feilkilde* fordi sammenlignbare statistiske data ikke bør være preget av skiftende fenomenavgrensninger. Kriminalstatistikken er ingen god målestokk for kriminalitetsutviklingen fordi målestokkens følsomhet og selektivitet er svak og varierende.

Statistikkens **følsomhet** for ulike typer av kriminalitet varierer over tid særlig fordi:

- oppdagelsen av lovbrudd varierer
- anmeldelse av lovbrudd varierer
- en del av de minst alvorlige handlingene forsvinner ved enkelte optellinger

Selektiviteten er svak fordi reelle kriminalitetsendringer kan forstyrres av varierende følsomhet, og fordi statistikken ikke kan skille mellom reelle kriminalitetsendringer som er det man egentlig ønsker å undersøke, og forandringer i:

- lover og subsumpsjonspraksis
- grunnlaget for statistikkproduksjon
- regler og praksis for statistisk registrering
- statistiske opptellingsprinsipp

Stabiliteten er dårlig fordi både følsomhet og selektivitet varierer over tid.

Dette betyr ikke at kriminalstatistikken er ubrukbar til å undersøke kriminalitetsutviklingen, dersom et velferdsmessig perspektiv legges til grunn. Men den kan være vanskelig å bruke fordi det kan være mange feilkilder å forsøke å holde styr på. Om man har rimelig vilje til å være spørrende og tvilende, og dersom man har kunnskaper om de vesentligste mulighetene for feil, kan statistikken likevel være en brukbar "lyktestolpe" som man kan støtte seg til. Den kaster lys over noe, selv om lysskinnet ikke alltid rekker så langt.

Det som er påpekt som feilkilder her, er knyttet til en enkelt problemstilling: statistikken som målestokk for kriminalitetsutviklingen. De momentene som er nevnt, er *ikke* like relevante ved enhver problemstilling som man forsøker å belyse ved hjelp av kriminalstatistikk. *Feilkilder må alltid vurderes konkret, i forhold til problemstilling.* Dessuten: Fra et annet, mer kvalitativt utgangspunkt, er lovendringer og skiftende oppfatninger og vurderinger *ikke* feilkilder, men viktige sosiale data. Men dette har ikke vært temaet i *denne* sammenhengen.

REFERANSER

- Ahlberg J. (1992a): *Myten om en minskande ungdomsbrottslighet*. BRÅ-APROPÅ, nr.1, 1992, s. 4-8.
- Ahlberg J. (1992b): *Tidigare forskning om ungdomsbrottsligheten har brustit i analys*. BRÅ-APROPÅ, nr. 2, 1992, s.21-23.
- Clausen S.-E. (1996): *Barne- og ungdomskriminaliteten i Norge 1980-1992: Hva vet vi om utviklingen?* NIBR-rapport 1996:4, Oslo.
- Estrada F. (1995): *Ungdomsbrottslighetens utveckling 1975-1994*. Rapport 1995:1. Kriminologiska institusjonen, Stockholms universitet
- Hauge R. (1976): *Lovbrudd og anmeldelse*. Lov og rett nr. 1, s. 39-44.
- Kyvsgaard B. (1991): *Fald i børne- og ungdomskriminaliteten*. Nordisk Tidsskrift for kriminalvidenskab, bd.78, s.18-33.
- Kyvsgaard B. (1992): *Om ungdomsbrottsligheten i Sverige och andra länder*. BRÅ-APROPÅ, nr. 2, 1992, s.14-18.
- NOU 1982 nr 25: *Narkotikalovbrudd, ran og heleri*
- Olaussen L.P. (1981): *OM KRIMINALSTATISTIKKEN. Datagrunnlag, opptellingsprinsipper og brukerproblemer*. Institutt for kriminologi og strafferetts skriftserie nr. 2, Universitetsforlaget, Oslo.
- Olaussen L.P. (1987): *Folks utsatthet og angst for kriminalitet, bruk av sikringstiltak og holdninger til politiet og politiets prioriteringer*. Stensilert rapport. Justisdepartementet, Oslo.
- Olaussen L.P. (1992): *Introduksjon til kriminalstatistikken*. Stensil nr. 72, Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo.
- Olaussen L.P. (1995): *Voldskriminalitetens utvikling*. Nordisk Tidsskrift for kriminalvidenskab, nr. 2, s. 97-116.
- Olaussen L.P. (1996): *Kriminastatistikk og virkelighet*. ???????
- REGISTRERINGSRUTINER I STRASAK*. Innstilling avgitt 4.7. 1994 fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Justisdepartementet.
- Stangeland P. og R. Hauge (1974): *Nyanser i grått*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Tham H. (1992): *Ahlberg forbigår fakta*. BRÅ-APROPÅ, nr. 2, 1992, s.19-20.

STENSILSERIEN kr. 35 pr. hefte

Institutt for kriminologi

Stensilserien er opprettet for å få en hurtig utgivelse av mindre arbeider ved Institutt for kriminologi.

85. Leif Petter Olaussen: Kriminalstatistikk som målestokk for kriminalitetsutviklingen. 1996.
84. Ragnhild Sollund: Asylmottaket - en total institusjon? 1996.
83. Lene Østby: Diskuter forståelsesformer av ungdomskriminalitet. Plasser og diskuter Papes artikkel i denne sammenheng. 1996.
82. H. Hansen: Fra hverdagshelt til arrestant. 1996.
81. Janne Elén Svendsen: Et avvikkssosiologisk perspektiv på diagnostisering av «MBD». 1996.
80. Hege Kjær: Unge kvinners opplevelse av å bo på mødre hjem. 1995.
79. Lill Scherdin: Etikk, forskning og kontroll. Frihet, ansvar, "den annens ansikt" og debatten om de frie sprøyter. 1995.
78. Willy Pedersen, Nils Christie, Cecilie Høigård, Britta Kyvsgaard: En debatt om ungdomskriminalitet - opptrykk av artikler publisert i Tidsskrift for samfunnsforskning 1992-93-94. 1995.
77. Ragnhild Hennum og Trond Rune Ljøkjell: Prostitusjon uten grenser? Om hvilken innvirkning EU-medlemskap og EØS-avtalen kan få for prostitusjon i Norge. 1994.
76. Heidi Mork Andersen: Holmlia politipost i Oslo - et nærpoltieksperiment. 1994.
75. Karen Kristin Paus: Det er ikke nødvendigvis sånn! Obligatorisk essay høsten 1993. Tanker omkring kriminologistudiet og hvordan dette har preget meg. 1994.
74. Evy Frantzsen: Mor og barn i fengsel. Om soningsmuligheter for foreldre i Norden. 1994.
73. Paul Larsson: A Constructive Evil? Community service from a control sociological perspective. 1993. Utsolgt.
72. Leif Petter Olaussen: Introduksjon til kriminalstatistikken. 1992.
71. Ragnhild Hennum: Innføring i rettskilder og rettskildebruk. 1992.
70. Søkelys på EF. Om asylpolitikk, politisamarbeid og kontrollpolitikken utforming og utvikling. To artikler om EF: Line Engh: Kontrollpolitikken utforming og utvikling i lys av opphevelsen av EF's indre grenser. Om TREVI og Politi-politisk samarbeid. 1992. Kikki Morén: "Den europeiske festning"? - asylpolitikk, politisamarbeid og EF's indre marked. 1992
69. Roy Porter: Hearing the Mad. 1992.
68. Roy Porter: Seeing the Insane. 1992.
67. Elechi Ogbonnaya Oko: Alternative Conflict Resolution: Alternative Conflict Resolution in Afikpo (Ehugbo). 1991. Utsolgt.
66. Turid Eikvam: Når sykehus blir fengsel. 1991.
65. Per Hage: Mistenkelige dødsfall. 1991.
64. Joar Tranøy: Forfalskningen av lobotomiens historie på Gaustad sykehus. 1991. Utsolgt.
63. Gun Hansen: Fremmedlovens negative reaksjoner og rettsapparatet. 1990.
62. Frank Ramoipone Molobi: The defiance campaign of 1952 in South Africa against unjust laws: A Criminological Perspective. 1990.
61. Annick Prieur: Om dybdeintervjuer - på bakgrunn av en undersøkelse om menn som kjøper sex. 1990.
60. Rapport fra dagsseminar Prostitusjon i Norge - oppsummering 9. desember 1988 av forskning og tiltak. Hva gjør vi nå?
59. Berit Amundsen Mouna: Institusjon for unge jenter, Toten skolehjem.
58. Paal Chr. Brevik: Utlending, kvinne og skilt - hva så? 1989. Utsolgt.
57. Joar Tranøy: Religion som sosial kontroll. 1989. Utsolgt.
56. Jan Georg Christoffersen: Strukturens betydning for lovbrudd i norsk skipsfartsnæring - et organisasjonsmessig perspektiv. 1988.
55. Jens-Are Enoksen m.fl.: "Aker'n ska' værre som den er!" 1988. Utsolgt.
54. Evy Frantzen: Mamma, går alle mødre på sosialkontor? 1988.
53. Jan Georg Christophersen: Økonomisk kriminalitet - essays om lovbrudd og kontroll i sjøfartsnæringen 1986.
52. Wolfgang Naucke: 1. Conflicting Tendencies in Present-Day Criminal Law. 2. Remarks on the Difficulty to teach Criminal Law. 1986.
51. Kjell Haagenen og Per Ole Johansen: Lov om vannforurensing - en sovende lov, ris bak speilet, eller? 1986.

50. Robert K. Merton: Sosial struktur og anomi. 1985. Utsolgt.
49. Annick Prieur og Hedda Giertsen: Prostitution - Scandinavian perspectives. 1985. Utsolgt.
48. Mette Henriksen: Arbeidsmiljø i institusjon. 1985.
47. Arne-Harald Hanssen: Gutteprostitusjon i Oslo. 1985. Utsolgt.
46. Steven Spitzer: I retning av en marxistisk avviksteori. 1983. Utsolgt.
45. Arnhild Taksdal: Er sult vold? 1982.
44. Ingvild Hoel og Karin Stegarud: Alkohol og politistil: Observasjoner fra et tettsted. 1982.
43. Halvor Kongshavn: Utlendinger i norske fengsler. 1981. Utsolgt.
42. Tove Stang Dahl: Fra husmorrettens spesielle del: Folketrygdens regel om forhøyet hjelpestønad til funksjonshemmede barn. 1981.
41. Herman Bianchi: Assensusmodellen. En studie over innenlandsk asylrett. 1981.
40. Nils Bakke: Handhevingen av arbeidsmiljøloven. 1981.
39. Tove Stang Dahl: Kvinner som ofre. 1980.
38. Ine Kjølstad Sander: Privat vakthold. Sikkerhetsservice eller storindustri? 1980
37. Leif Petter Olaussen og R.K. Sørensen: Norwegian criminology and Changes in the political and ideological structure in Norway. 1980.
36. Ann-Margritt Jensen: Kvinner i Retten. 1980.
35. Anders Bratholm. Red: Barnerett 1980. Utsolgt.
- 34b. M.M. Ceesay: White collar crime in the Gambia. 1979.
- 34a. Kjersti Ericsson: Av gammelmannssyke dør karene våre ikke...Om blodhevn i to ulike samfunn. 1979.
33. Per Ole Johansen: Frivillig sosialt arbeid. 1979. Utsolgt.
32. Annika Snare, in coll. with Leif Petter Olaussen: Crime and crime Justice in Norway during the last twenty years. 1979. Utsolgt.
31. To tidligere prostituerte / Berthold Grünfeld, Liv Finstad og Cecilie Høigård: Prostitusjon. En naturnødvendighet? 1979.
30. Robert K. Sørensen: Dødsulykker i Trafikken, Alkohol og Medikamentbruk. 1979.
28. Severin Georg Aarsnes, Tor Fuglevik, Ola Hesstvedt, Viggo Johansen og Gunnar Myklebust: Kriminalitet til salg. En rapport om presse og kriminalitet. 1979.
27. Kjell Haagensen: Betrakninger omkring overtredelse av vassdragskonesesjonslovgivningen. 1978.
26. Hjørdis Fodstad og Karen Sofie Steen: Det skjulte martyrium. Omkring synliggjøring av brutalitet mot kvinner i hjemmet. 1977. Utsolgt.
25. Wendy Bjørkan: Lensmannsetaten. En overlevning fra fortiden eller en modell for fremtiden. 1977.
24. Tove Stang Dahl: Statsmakt og sosial kontroll. Et bidrag til velferdsstatens historie. 1977.
23. Nils Christie: Conflict as property. 1977. Utsolgt.
22. Strukturell vold mot kvinner. Rapport til seminaret: "Social kontrol af kvinder". Tidsvildeleje, Danmark. Feb-76. 1976.
21. Tove Stang Dahl: State intervention and social control in nineteenth century. 1975.
20. Ragnar Line Auglend: Med blått lys og sirene. 1975. Utsolgt.
19. Ragnar Hauge og Harald Stabell: Politivirksomhet. En undersøkelse fra Follo politikammer. 1975.
18. Rieken W. Jongman og Gerard J.A. Smale: Effects of social class on the handling of cases by the public prosecutor. 1974.
17. Cecilie Høigård: Om kriminalitet og samfunnsforståelse. 1974. Utsolgt.
16. Tove Stang Dahl: The Scandinavian System of Juvenile Justice: A Comparative Approach 1973
15. Nils Christie: Criminological Data as a Mirror for Society. 1973.
14. Torbjørn Kalberg: Samfunnsendring og sosial kontroll. 1973.
13. Nils Christie: Om grunner ved straffutmåling. 1973.
12. Gerdt Henrik Vedeler: Ungdom og voksne i vårt samfunn. 1972.
11. Sturla Falck: Endringsforsøk i institusjon. 1972.
10. Kjell Haagensen: Observasjoner omkring ungdomskriminaliteten i drabantbyen Haugenstua på Tokerudfeltet. 1972. Utsolgt.
09. Kåre Tønnesen, Fridtjov Torkildsen, Anne Grete Nordberg: Drukkenskapsarrestundersøkelsen 1970 II. 1972.
08. Dag Leonardsen og Bjørn Erik Overrein: Drukkenskapsarrestundersøkelsen 1970 I. 1972.
07. Anne Marie Støkken: Om individualprevensjon. 1972. Utsolgt.

06. Cecilie Høigård: Strukturelle og funksjonelle tilnæringsmåter til kriminologien. 1972.
05. Thomas Haaland: Bydelspolitiet, Klient og miljøarbeid. 1972. Utsolgt.
04. Anne Marie Støkken: Makt eller maktesløshet? 1972.
03. Turid Eikvam: Strukturrasjonalisering som klientskaper med særlig vekt på pendling. 1972. Uts.
02. Per Stangeland: Noen betraktninger om kriminalitetsutviklingen. 1972.
01. Tove Stang Dahl: The emergence of Norwegian Child Welfare Law. 1971.

Jeg bestiller følgende nummer av Stensilserien:

Navn:

Adresse:

Postnummer:

Tlf.:

Send bestillingen til Institutt for kriminologi, Postboks 6872 St. Olavs plass, 0130 Oslo. Telefon 22850251. Telefax 22850252. Vi sender deg hefter og innbetalingsblankett.

